24/08/2019

Ο Φτελιάς ευωδίαζε Πατρο-Κοσμά

/ Γνώμες

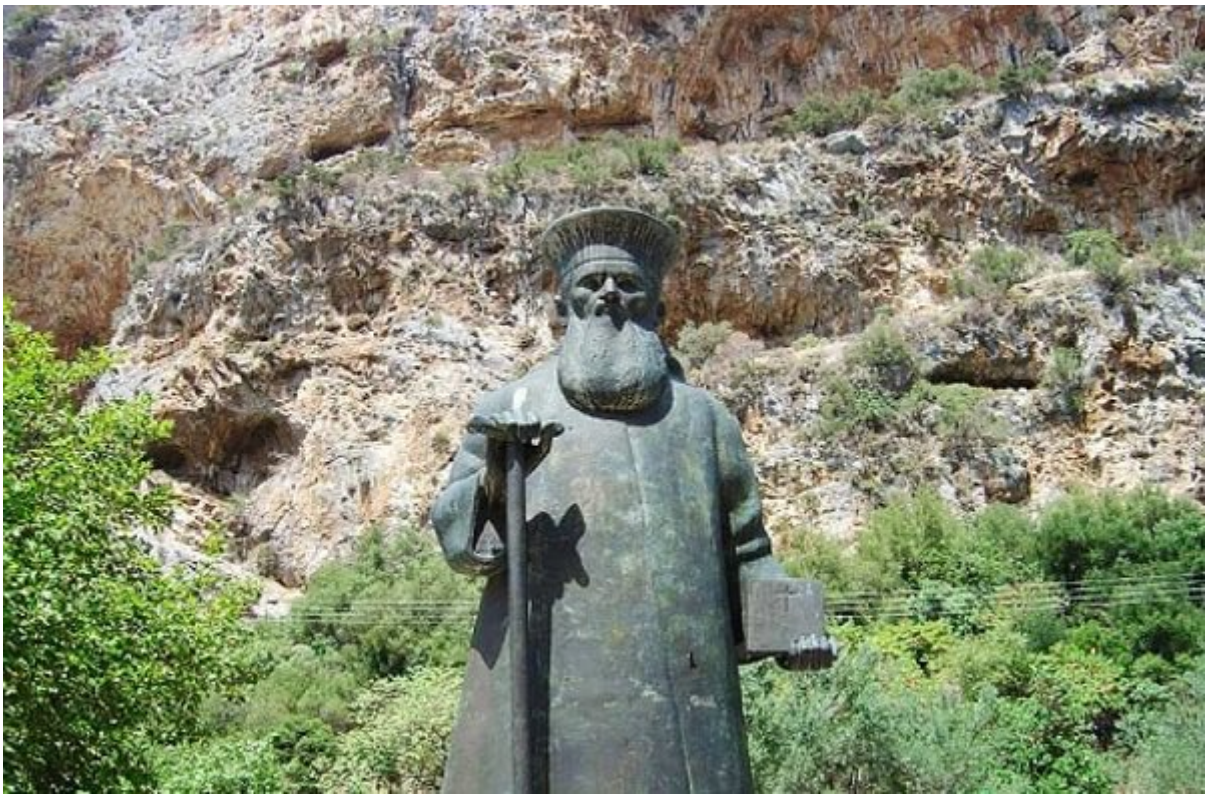

Πεμπτουσία/ Ηλίας Λιαμής, δρ. Θεολογίας, Καθηγητής Μουσικής, Πρόεδρος της Συνοδικής Υποεπιτροπής Καλλιτεχνικών Εκδηλώσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος

Ένας πανέμορφος τόπος, ένα δέντρο ψηλό και μια επιγραφή υπήρξαν η αφορμή του κειμένου που ακολουθεί.

Τόπος, το χωριό Σπήλαιο των Γρεβενών. Τόπος υπέροχος ευλογημένος, με ιστορία βαριά, με μνήμες και αρώματα μιας Ελλάδας που έχει ακολουθήσει την Περσεφόνη «στην αγκαλιά της γης» και περιμένει μια Άνοιξη για να ξανάβγει στο φως.

Στο έμπα του χωριού, ό,τι έχει απομείνει από τη Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου με το υποβλητικό καθολικό της. Κι εκεί, στον φράκτη του, ένας γέρικο κορμός και από κάτω μια ταμπέλα:

ΕΔΩ ΣΤΟΝ ΙΣΚΙΟ ΤΟΥ ΦΤΕΛΙΑ
ΤΟ ΕΤΟΣ 1779 ΥΠΟΔΕΧΘΗΚΑΝ
ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΚΟΣΜΑ ΤΟΝ ΑΙΤΩΛΟ

ΟΙ ΙΕΡΩΜΕΝΟΙ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ
ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ
ΣΠΗΛΑΙΟΥ

Ο Άγιος Κοσμάς τον Αιτωλός ή, όπως τον αποκαλούσαν οι σύγχρονοί του, ο Πατροκοσμάς: Η κορυφαία ίσως πνευματική μορφή των σκοτεινών χρόνων της σκλαβιάς της πατρίδας μας.

Αρκεί έστω και μία απλή ανάγνωση των διδαχών του για να συνειδητοποιήσουμε τον ζήλο, την άδολη πίστη, την απλότητα και το βάθος των λόγων του. Δώρο ψυχής η ανάγνωση των κειμένων του. Λέξεις που φτάνουν κατευθείαν στην καρδιά, λες και ο άγιος μάς απευθύνει την ίδια τούτη τη στιγμή τον λόγο, λες και μας μιλά προσωπικά, λες και μας γνωρίζει και απαντά στα πιο βαθιά μας ερωτήματα. Σήμερα, διακόσια χρόνια μετά, σε συνθήκες εντελώς διαφορετικές, με γνωστικό επίπεδο ακροατών απείρως υψηλότερο –μακάρι να ΄ταν και το πνευματικό-, ο λόγος του παραμένει ζωντανός, καίριος, λυτρωτικός, οικείος, τρυφερός, ικανός να ημερέψει και την πιο αναστατωμένη καρδιά.

Γεννήθηκε στις αρχές του 18ου αιώνα στην Αιτωλία. Αγαπούσε τα γράμματα και έφτασε να σπουδάσει μέχρι και στην Αθωνιάδα Σχολή του Αγίου Όρους. 45 περίπου χρονών άρχισε τις περιοδείες του, κυρίως σε Δυτική Ελλάδα και Ήπειρο. Ίδρυσε περίπου 200 σχολεία. Είκοσι χρόνια από το ξεκίνημα της ιεραποστολής του, εκτελέστηκε από τους Τουρκαλβανούς στην πόλη του Βερατίου της Αλβανίας.

Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός κατηγορήθηκε και συκοφαντήθηκε, τόσο εν ζωή, όσο και μετά θάνατον, όπως γίνεται με όλους τους αγίους. Στην δική του περίπτωση, η υψηλή διανόηση τού καταλόγισε πως δεν εκτιμούσε την αληθινή μόρφωση, την στηριγμένη στην φιλοσοφία και στα διδάγματα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, που τότε βρισκόταν σε ακμή. Ο λόγος του θεωρήθηκε συχνά σκοταδιστικός, με στοιχεία θρησκοληψίας, ακόμη και αγυρτείας. Κι όμως, αυτός που τόσο κατηγορείται, έκανε υψηλές σπουδές για την εποχή του, τόσο στην θεολογία, όσο και στη φιλοσοφία. Αγάπησε τα γράμματα, αγάπησε όμως παράλληλα και τον βίο των Αγγέλων: Τη μοναστική ζωή. Όξυνε τον νου του, αυτό όμως που τον έκανε άνθρωπο αγάπης και θυσίας ήταν η άσκηση κατά των παθών, που αν δεν γίνει, μεταβάλλει τον άνθρωπο της κοσμικής γνώσης σε ύπαρξη αλαζονική, εγωπαθή και τελικά επικίνδυνη. Ο Άγιος Κοσμάς γνώριζε πως η αμάθεια κράτα τον άνθρωπο σε κατάσταση αγριότητας, προλήψεων και σκότους. Γνώριζε όμως πως, χωρίς Θεό, μια άλλη βαρβαρότητα, ίσως πιο εξευγενισμένη αλλά εξίσου απάνθρωπη, πολιορκεί τις ψυχές και την κοινωνία. Γι’ αυτό και μέχρι σήμερα, ο λόγος του ευωδιάζει αγιότητα, απλότητα, ήθος Χριστού και αύρα χάριτος.

Αυτήν την ισορροπία ανάμεσα στην κοσμική γνώση και το Ορθόδοξο ήθος προσπάθησε να διατηρήσει στην ιεραποστολή του ο Άγιος Κοσμάς. Εγχείρημα δυσχερέστατο σε μια Ελληνική ύπαιθρο βυθισμένη στην απόλυτη αμάθεια, τον φόβο, τις δεισιδαιμονίες, τη φτώχια. Άνθρωποι χωρίς δυνατότητα κατανόησης ακόμη και κοινών ελληνικών λέξεων, με διαρκή τον κίνδυνο να αφομοιωθούν από τον μουσουλμανισμό και να χάσουν κάθε επαφή με την πίστη και την εθνική τους ταυτότητα. Εν μέσω τέτοιας καταστάσεως, ο Άγιος Κοσμάς ξεκινά. Τα εφόδιά του; Μας τα περιγράφει ο ίδιος:

«Εγώ με την χάριν του Θεού, μήτε σακκούλα έχω, μήτε κασέλα, μήτε σπίτι, μήτε άλλο ράσο από αυτό που φορώ. Και το σκαμνί, όπου έχω, δεν είναι εδικό μου, διά λόγου σας το έχω. Άλλοι το λέγουν σκαμνί και άλλοι θρόνον. Δεν είναι καθώς το λέγετε. Αμή θέλετε να μάθετε τι είναι; Είναι ο τάφος μου και εγώ είμαι μέσα ο νεκρός όπου σας ομιλώ. Ετούτος ο τάφος έχει την εξουσίαν να διδάσκη βασιλείς και πατριάρχας, αρχιερείς, ιερείς, άνδρας και γυναίκας, παιδία και κορίτσια, νέους και γέροντας και όλον τον κόσμον».

Ο άγιος Κοσμάς είναι υποχρεωμένος να μιλήσει απλά, να διασώσει τα ουσιώδη, να απευθυνθεί σε ενηλίκους με γνώσεις και πνευματική ωριμότητα παιδιών Δημοτικού. Χτίζει με μικρές φράσεις και απλές λέξεις μια στοιχειώδη κοίτη, ώστε το ποτάμι του Γένους να μη χάσει τον προσανατολισμό του και χυθεί σε αχανείς πεδιάδες, μέχρι να χάσει την ορμή του και τελματώσει. Το ξέρει πως οι εποχές επιβάλλουν αυστηρότητα και όρια στέρεα και κατανοητά. Η Ελληνική επικράτεια

και κυρίως η Δυτική Ελλάδα και η Ήπειρος που «όργωσε», μόνον Ελληνική δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί την εποχή εκείνη. Τούρκοι, Αλβανοί, Ενετοί, Καθολικοί, ακόμη και προύχοντες της εποχής έχουν μεταβάλλει τη γη αυτή σε ένα πεδίο άγριων συγκρούσεων με μόνιμο θύμα του Ελληνικούς πληθυσμούς. Όλοι γνωρίζουν πως Οθωμανική αυτοκρατορία καταρρέει και ο καθένας επιδιώκει να έχει μερίδιο του πλούτου και της εξουσίας της επόμενης μέρας. Ο άγιος Κοσμάς αντιλαμβάνεται πως δεν είναι το οικονομικό πρόβλημα το οξύτερο. Αυτό που τον απασχολεί είναι το όραμα των ανθρώπων, το νόημα που θα δώσουν στη ζωή τους, αλλά και η καθημερινότητα, οι ανθρώπινες σχέσεις, πολλές από τις οποίες έχουν αλλοτριωθεί πλήρως. Πιστεύει πως το μέλλον πρέπει να κτιστεί σε μια στέρεη Ελληνορθόδοξη ταυτότητα, δεν περιορίζεται όμως μόνον σε εθνικό ή, κατά τους κατηγόρους του, εθνικιστικό λόγο. Φέρνει την πίστη στην καθημερινή ζωή και καλεί τους ανθρώπους πρώτα, να αλλάξουν μέσα τους για ν΄ αλλάξουν και το γύρω τους. Στηλιτεύει την υποτίμηση της γυναίκας και των παιδιών, αγωνίζεται κατά των προλήψεων, υψώνει τονσταυρό της συγνώμης, που πρέπει να ποτίσει όλες τις ανθρώπινες σχέσεις. Πασκίζει να ξαναδώσει στους ανθρώπους χριστιανικά κριτήρια για το σωστό και το λάθος, να αναδείξει την τιμιότητα, την ακεραιότητα, ενώ με τη ζωή του προβάλλει την ανιδιοτέλεια, φέρνοντας ως παράδειγμα τον εαυτό του.

Δεν έγραψε βιβλία. Οι διδαχές του πρέπει να είναι μάλλον καταγραφές ακροατών ή μαθητών του. Ακόμη όμως κι έτσι, θαυμάζει κανείς τη μέθοδο του: Ανεβαίνει πάντα σε ένα σκαμνί και συχνά στερεώνει σταυρό. Αρχίζει με επαίνους. Κερδίζει γρήγορα το ακροατήριό του, σε σημείο να είναι πρόθυμο αν ακούσει συχνά σκληρή κριτική, η οποία όμως εκπέμπει πηγαία φιλανθρωπία, συμπόνια και αληθινή αγωνία. Συχνά απευθύνει ερωτήσεις στους ακροατές του. Από τις απαντήσεις προσαρμόζει τη συνέχεια του λόγου του. Και κάθε φορά αφήνει παραγγελίες, όχι ως εντολές, αλλά ζητώντας τες ως χάρη προσωπική. Ο τρόπος του θα μπορούσε να αποτελεί υλικό σεμιναρίου για σύγχρονους παιδαγωγούς και ομιλητές.

Κοινή επωδός όλων το σχολείο. Το σχολείο των Ελληνικών γραμμάτων, η σταθερή παραγγελία απ΄ όπου περνούσε ο Άγιος Κοσμάς. Στον νου του δε υπάρχει μέλλον του Γένους χωρίς παιδεία. Παιδεία για όλους και κυρίως για τα παιδιά. Γνήσιος πνευματικός ή μάλλον αγιοπνευματικός άνθρωπος αλλά και γνήσιος ανθρωπιστής, δεν φοβάται τη μόρφωση, όπως την τρέμουν οι σκοταδιστές όλων των εποχών. Γνωρίζει πως πίστη του Χριστού απευθύνεται σε όλους. Μπορεί ο τρόπος να διαφέρει, κοινός όμως είναι ο στόχος: Η χαρά της ζωής αυτής και η εξασφάλιση του Παραδείσου. Και όταν λέει Παράδεισο, δεν εννοεί τόπο απόλαυσης, αλλά τόπο σχέσης με τον Θεό. Κι αν υπάρχει αυτή η σχέση, όλα γίνονται αιτία χαράς. Μόρφωση λοιπόν, ώστε ο καθένας να έχει πρόσβαση στα κείμενα, πρώτα τα

Ευαγγελικά, μετά τα Πατερικά, μετά τα Ελληνικά. Ποτέ ο άγιος Κοσμάς δεν απαγόρευσε βιβλίο, ποτέ δεν χλεύασε την κοσμική γνώση. Πάντα όμως διακήρυσσε πως μόνον τα γράμματα του Θεού ημερεύουν την ψυχή, ομορφαίνουν τις σχέσεις των ανθρώπων, ανοίγουν τον δρόμο προς τα αιώνια.

Για πόσα κι από πόσους κατηγορήθηκε! Για τους Τούρκους αποτελεί προπαγανδιστή της ρωσικής πολιτικής και Ρώσο πράκτορα. Για τους Ενετούς, κατάσκοπο. Για τους Αλβανούς, Έλληνα εθνικιστή. Για τους Εβραίους, ανατροπέα των συμφερόντων τους. Για τους ισχυρούς της εποχής, κοινωνικό ταραχοποιό, για τους κύκλους των καθολικών και των προτεσταντών της εποχής, φανατικό ορθόδοξο ζηλωτή, για τους ιστορικούς, προάγγελο χιλιαστικών δοξασιών. Αγαπήθηκε όμως από τους απλούς ανθρώπους, ακόμη και από τους απλούς Τούρκους. Κυρίως όμως απετέλεσε πρόσωπο που τιμήθηκε σχεδόν από όλο τον Ορθόδοξο κόσμο. Μέχρι σήμερα ο λόγος του παραμένει καίριος και γλυκός. Θα μπορούσε να αποτελεί πρώτη ύλη μιας στοιχειώδους κατήχησης, σε εποχές που η αποξένωση από την πίστη πλησιάζει συχνά στο επίπεδο της εποχής εκείνης.

Η τιμή στη μνήμη του αποτελεί τιμή στα ευγενέστερα οράματα του Γένους μας:Την επανασύνδεση Ελληνικής γλώσσας και Ορθόδοξης πίστης, ως μοναδικής προϋπόθεσης ενός Ελληνισμού που έχει να πει κάτι καινούργιο, κάτι ελπιδοφόρο σε μια Ευρώπη που ψάχνει αξίες και αρχές.

Οι άγιοι ζουν και άγιος Κοσμάς είναι σήμερα παρών με τη χάρη του Θεού και τον προσωπικό του αγώνα. Ο λόγος του «γλυκύτερος υπέρ μέλι και κηρίον» (Ψαλ. 18,11). Κάθε του λέξη μια πυξίδα, όπως οι λέξεις εκείνων, που ξέρουν πού πατούν και πού πηγαίνουν. Άνθρωποι σαν τον Πατροκοσμά που δείχνουν με το λόγο τους και κυρίως με τη ζωή τους δρόμο νοήματος για τούτη τη ζωή και παραδείσου για τη μετέπειτα, είναι η μόνη μας ελπίδα.

Ας έχουμε την ευχή του._